

Prof. dr hab. Beata Przyborowska
UMK w Toruniu

Toruń 05.01.2024

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgra Jonasza Marii Pawlaczyka
pt. „*Młodzi dorośli w dobie cyfryzacji. Wyzwania współczesności* ,
ang. *Young adults in the age of digitization challenges of the present time*
napisanej pod kierunkiem prof. dr hab. Stanisława Dylaka

Młodzi dorośli to grupa społeczna, która zawsze budziła zainteresowanie społeczne i naukowe. Od jej potencjału i siły napędowej oraz udzielanego wsparcia zależeć będzie trudno przewidywalna przyszłość. To również grupa, która aktualnie żyje w migocącym znaczeniami świecie, naznaczonym olbrzymimi możliwościami i w związku z tym trudnymi wyborami. Młodzi dorośli to grupa niejednorodna, różnie nazywana (pokolenie Y, Z, iGeneracja) i jednocześnie naznaczona wspólnymi, często trudnymi, granicznymi (pandemia, kryzys klimatyczny, wojny) doświadczeniami. Urodzona, żyjąca i funkcjonująca w dwóch (?) światach: realnym i wirtualnym.

Z wielości perspektyw i możliwych obszarów analizy młodych dorosłych Autor wybrał do badań funkcjonowanie młodych dorosłych w świecie cyfrowym. Internet, w tym media społecznościowe, stały się naturalną przestrzenią umożliwiającą ich życie niemal na każdej jego płaszczyźnie. Są też grupą, która jest najczęstszym użytkownikiem zdobyczy technologii cyfrowych, dla której memy internetowe są naturalną formą ekspresji oraz służą zdobyciu wiedzy i wyrażaniu opinii na tematy aktualne i z ich perspektywy warte skomentowania. Należy podkreślić, że również Autor dysertacji jest częścią tego pokolenia, co wyraźnie wybrzmiewa w pracy, biorąc pod uwagę łatwość opisywania przez Niego tej rzeczywistości, swobodnego i otwartego poruszania się w tej problematyce, oryginalnego i ciekawego (chwilami dyskusyjnego) podejścia do tematu.

Praca licząca 371 stron, składa się 6 rozdziałów, zakończenia, bibliografii oraz załączników. Pierwsze trzy rozdziały to założenia teoretyczne badań. Następne stanowią wstęp teoretyczny do dwóch komplementarnych badań jakościowych. Autorowi w pracy przyświeca namysł nad trzema podstawowymi problemami badawczymi: *Jaki jest młody dorosły? Jakimi kategoriami można opisać świat młodych dorosłych, w którym żyją i który tworzą? Czym jest*

dla niego cyfryzacja? Powyższe pytania odpowiadają za konstrukcję części teoretycznej niniejszej pracy, a podjęte w tej części pracy zagadnienia przenikają się wzajemnie w pozostałych.

Rozdział pierwszy nosi tytuł „*Młody dorosły we współczesnym (cyfrowym) świecie*”. Poświęcony został próbie odpowiedzi na pytanie *Jaki jest młody dorosły?* w kontekście dyskusyjnego kryterium wiekowego oraz obrazu społecznego. Przedstawiono w nim również wybrane trendy popularne wśród młodych ludzi, które kształtują ich obraz rzeczywistości i oczekiwania. Autor zdaje sobie sprawę z tego, że mogą mieć one charakter ulotny i tymczasowy. W rozdziale pierwszym dokonano udanej charakterystyki młodych dorosłych, uwzględniającej zmienność i różnorodność kryterium wiekowego oraz charakterystyczne zachowania w tym okresie. Autor w interesujący, chwilami kontrowersyjny sposób porusza problem funkcjonujących stereotypów i przekonań na temat tzw. „gniazdowników”. Dostrzegam tu wyraźne różnice w opiniach między pokoleniem X (moim) a Y i Z i przyznam szczerze, że Autor przekonał mnie do innego spojrzenia na problem. Znajduje trafne i ciekawe dla ich wyborów uzasadnienia, ukazujące również porażki wychowawcze i odpowiedzialność rodziców, wpływ pandemii i sytuacji społeczno-politycznej na taki stan rzeczy. Autor podejmuje także temat cyfrowych tubylców, różnic w postrzeganiu przez nich rzeczywistości, imigrantów i ignorantów cyfrowych (poprzednich pokoleń) oraz innych osób w relacji z technologiami, aby ukazać złożoność istnienia i tworzenia nowej (ciągle na nowo?) rzeczywistości. Niezwykle interesujące oraz cenne analizy zawarto w paragrafie dotyczącym komunikacji, który czyta się nieco jako książkę fantasy, z tą różnicą, że to się dzieje naprawdę. Ukazano w tej części pracy postępujący trend odchodzenia od kultury pisania w kierunku rozrostu kultury obrazu i komunikacji asynchronicznej, orientacji pionowej oraz zagrożeń związanych z kształtowaniem prawdziwej tożsamości. W paragrafach dotyczących generacji aplikacji, udoskonalania siebie oraz przedłużania młodości i życia zawarto interesujące oraz dyskusyjne rozwiązania związane z nowymi środowiskami życia, optymalizowania rozwoju oraz kształtowania i zniekształcania tożsamości w różnych dziedzinach. Brakuje mi w tym miejscu odniesień do innych prac pedagogicznych na temat młodzieży np. K.Szafaraniec, K. Rubachy.

Drugi rozdział pracy stanowi omówienie i charakterystykę współczesnych czasów. Nosi on tytuł „*Ponowoczesność – Druga Nowoczesność – Późna Nowoczesność*”. Autor zdaje sobie sprawę z ogromu podjętego w tym rozdziale przedsięwzięcia i trafnie wskazuje na ograniczenia w opisie stanu rzeczy. Krótko, aczkolwiek trafnie, definiuje wybrane aspekty

(po)nowoczesności. To dobrze przygotowany opis najważniejszych cech i wyzwań współczesności: globalność, szanse i zagrożenia funkcjonowania w kulturze instant, problem zagubienia i niepewności we współczesnym świecie, zalewu informacji i fake newsów oraz roli edukacji medialnej w tym zakresie. Przedstawiono cechy nowego aktywizmu i pokonywania autorytarnych przeszkód, ukazano kryzys autorytetów. Ta część rozdziału dotycząca autorytetu nieco mnie rozczarowała, zarówno zawartość paragrafu, jak i przywoływana literatura, w której brakuje prac pedagogicznych np. L. Witkowskiego czy klasyka E. Fromma. W tym rozdziale przedstawiono również zmiany, jakie zachodzą na rynku pracy w kontekście nieadekwatnej do tych wyzwań edukacji. Przywołano ideę *porządku wyobrażonego* oraz antropocenu, jako rezultat dotychczasowych działań człowieka. W trzecim rozdziale pt. „Cyfryzacja – możliwości, korzyści i zagrożenia” zostaje podjęta tematyka cyfryzacji i jej kluczowej roli w świecie i życiu człowieka. Autor dokonuje tu rozróżnienia między technologią a cyfryzacją, wskazuje na konotacje między nimi. W rozdziale tym została podjęta udana próba ukazania możliwości, jakie są udziałem technologii cyfrowych. Poświęcono tu uwagę zagadnieniom związanym z big data, planom firmy Meta. Przedstawiono w sposób syntetyczny fenomen sztucznej inteligencji oraz omówiono przełomowe dwa projekty związane z tworzeniem inteligentnych maszyn tj. AlphaGo i ChatGPT. Szczególnie interesująca i ważna część pracy to poruszony aktualny temat kapitalizmu inwigilacji i rozwiązań, które przyjęły firmy technologiczne i rządy. Analiza literatury w części teoretycznej pracy, dotycząca opisu rzeczywistości jest bogata i interdyscyplinarna. Ze względu na specyfikę podjętego tematu i szybkość zmian w tym zakresie Autor korzysta z tzw. źródeł medialnych, artykułów prasowych i popularnonaukowych, co w tej sytuacji, kiedy badamy zjawisko *in statu nascendi*, jest całkowicie zrozumiałe.

Rozdział kolejny, czwarty nosi tytuł „*Mem Internetowy – Wprowadzenie w tematykę badań, metodologia oraz badanie własne i ich wyniki*” i poświęcony został przedstawieniu wybranych badań memów internetowych. Trafnie i w sposób syntetyczny zaprezentowano zjawisko memów, ich historię, interesującą klasyfikację oraz znaczenie. Przedstawiono również opracowane metody analizy memów internetowych, ich potencjał badawczy oraz propozycje do czego można takie analizy i wnioski z nich płynące wykorzystać. Następnie Autor przedstawił założenia metodologiczne badań własnych, przeprowadził analizę wyselekcjonowanych memów internetowych, które dotyczą tego jak internauci odbierają świat, który ich otacza, samych siebie i jaki stosunek mają do technologii. Treściami branymi

po uwagę były tematy, które dotyczą i interesują generalnie młodych dorosłych, które Autor uporządkował w odrębne kategorie. Przedmiotem badań stały się memy internetowe w formie graficznej uzupełnionej o tekst w języku polskim (podpis, opis, tytuł), które posiadały możliwość komentowania, i/lub polubienia oraz należą do jednej z przyjętych kategorii. Celem nadrzędnym było zapoznanie się z twórczością i aktywnością użytkowników (internautów) w ramach memów internetowych, w poszukiwaniu tematów i opinii na temat tego, co (twórcy i odbiorcy memów) uważają za istotne w kontekście tematyki podejmowanej w tej pracy. Adekwatnie dobrano do tej części pytań badawczych jakościową strategię badań oraz metody badawcze i paradygmat konstruktywistyczny. Niestety w części wynikowej brakuje mi w podsumowaniach głębszej interpretacji, odniesień do innych badań. Jest tu sporo wiedzy potocznej i subiektywnej badacza.

W rozdziale piątym pt. „*Eseje nieformalne – Młodzi dorośli w świecie cyfrowym – badania własne. Metodologia badań i analiza wyników*” ukazano interesujące wyniki badań, których podstawą były eseje nieformalne napisane przez młodych dorosłych i poświęcone tematowi *Młody dorośli w świecie cyfrowym*. Na wstępie Autor charakteryzuje czym jest esej i wyodrębnia jego rodzaje. Stawia szereg pytań badawczych, których odpowiedzi zostały zebrane na podstawie wypowiedzi w esejach. Uzyskany w toku badań materiał został poddany dwuetapowej analizie według procedury Ashera Shkedi. Niniejsza analiza została wspomagana programem komputerowym o nazwie MAXQDA. Zebrane materiały dały szerszą odpowiedź na pytania dotyczące tego, jakie opinie mają autorzy i jak widzą współczesny świat, technologię oraz jak widzą siebie w zetknięciu z tymi elementami. Wyniki te zostały trafnie skonfrontowane z elementami poruszonymi w części teoretycznej. Niestety, podobnie jak w poprzedniej części, czuję niedosyt związany z jakością interpretacji, niezależnie od błyskotliwych uwag i myśli Autora.

Ostatnia, w sumie odrębna część pracy, zawarta została w rozdziale szóstym. Ciekawy konstrukcyjnie i dyskusyjny merytorycznie rozdział poświęcony został refleksjom i „zawiedzonym nadziejom” badacza związanym z pracą. Nie jestem przekonana, czy to był dobry pomysł, aby prezentować go w takiej formie. Warto rozważyć usunięcie go lub przeformułowanie przed publikacją. Tutaj niestety „wdarło” się też niefortunne zdanie: „*Bez wątplenia wiąże się to również bardzo ściśle z edukacją, a dokładniej mówiąc potrzebą tworzenia Pedagogiki Ekologicznej*”, s. 326. Pedagogika ekologiczna nie musi być tworzona, gdyż istnieje i ma znaczny dorobek w tym zakresie.

W kwestiach formalnych muszę z obowiązku recenzenckiego zwrócić uwagę na to, że w pracy są liczne usterki językowe i błędy, które wymagają poprawy.

Całość pracy wieńczy zgrabnie i merytorycznie przedstawione zakończenie wraz z bibliografią oraz aneksami. Brakuje mi jednak w tej części pracy odniesień do edukacji, które pojawiały się we wcześniejszych częściach oraz rekomendacji praktycznych, jakie wynikają z badań.

Jako podsumowanie mojej recenzji przytoczę dwa niezwykle trafne stwierdzenia Autora: *„Oczywiście warto pamiętać, że właściwie można powiedzieć, iż współcześni ludzie żyją w okresie przejściowym, w czasach średnich, między analogowym życiem a cyfrowym.”* oraz: *„To dopiero pokolenie Y będzie pierwszym, które takie (nowe -BP) wzorce będzie tworzyć. To czy będą to adekwatne wzorce dla młodszych okaże się dopiero za paręnaście, parędziesiąt lat”*, s. 304. To świat, który dzieje się na naszych oczach

Reasumując: **pracę oceniam wysoce pozytywnie**, zarówno w kontekście przedstawionych w niej założeń teoretycznych, jak i metodologicznych oraz warstwy empirycznej. Uzyskane w toku badań wyniki są świeże, interesujące, zarówno dla teorii, jak i praktyki pedagogicznej i mogą z powodzeniem przyczynić się do wzrostu wiedzy na temat współczesnego pokolenia młodych dorosłych, zarówno w aspekcie poznawczym, jak i praktycznym. Efekty pracy naukowej Pana mgra Jonasza Marii Pawlaczyka wskazują na to, że staje się dobrze rokującym badaczem nowych zjawisk edukacyjnych.

Konkluzja. Uwzględniając wszystkie aspekty opiniowanej pracy, stwierdzam, że przedstawiona mi do recenzji praca Pana mgra Jonasza Marii Pawlaczyka w pełni odpowiada wymogom stawianym pracom doktorskim w art. 186 i art. 187 Ustawy o Szkolnictwie Wyższym i Nauce (Dz.U. 2021, poz. 478) zgodnie z Obwieszczeniem Marszałka Sejmu RP z dnia 1 marca 2021 dla nadania stopnia naukowego doktora w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie pedagogika i wnoszę o dopuszczenie jej do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Beata Przebowolska